

Bir Sorunun Cevabı

Soru: Son zamanlarda Tunus'ta gerçekleşen bazı olaylar, Tunus'un yörüngesinde bulunduğu mevcut bağlılığının değişmekte olup olmadığı konusunda soru işaretleri oluşmasına yol açmaktadır. Bu olaylardan bazıları şunlardır:

- Tunus medya çevreleri, bilhassa Tunis News ve el-Vasat et-Tunisiyye, Tunus Devlet Başkanı Zeynelâbidin bin Ali'nin prostat kanserine yakalandığı, şifa ümidi kalmadığı ve tedâvi için gizlice Avrupa'ya gittiği yönünde haberlere yer verdiler.
- Ağustos 2005'te, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nde çalışan Tunuslu Diplomat Kemâl Mercan, Tunus Savunma Bakanlığı'na tayin edildi. Kemâl Mercan, bakan olarak görevlerini üstlenmesinin ardından, Amerika ile önemli anlaşmaların imzalanmasını da içeren hızlı bir diplomatik atak başlattı.
- Şubat 2006'da Amerikan Savunma eski Bakanı Donald Rumsfeld, Tunus'u da içeren Mağrib-il Arabî [Kuzey Afrika] ülkelerine bir ziyaret düzenledi. Aynı yıl Kemâl Mercan da Amerika'ya bir iade-i ziyaret gerçekleştirdi.
- Temmuz 2007'de -Amerika'ya yakınlığı ile tanınan- Fransa'nın yeni Devlet Başkanı Sarkozy, ilk Avrupa dışı ziyaretini Mağrib-il Arabî ülkelerine düzenledi.
- Yine geçen Temmuz ayında Amerikan Kongresi'nden bir heyet Tunus'u ziyaret etti.
- Yine geçen Temmuz ayının sonlarında Tunus en-Nahda hareketinin liderlerinden bir grup serbest bırakıldı.
- Son olarak Amerikan Genelkurmay Başkan Yardımcısı Amiral Edmund P. Giambastiani, geçen hafta Tunus'u ziyaret edip Tunuslu üst düzey yetkililer ile görüştü. Hemen ardından Amerikalı subaylardan oluşan bir heyetin Tunus ziyâreti gerçekleşti.

O halde tüm bunlar, Amerika'nın Tunus'ta ayak basacak bir yer bulmaya başladığı anlamına gelir mi?

Cevap: Cevabın açıklığa kavuşması için aşağıdaki hususları zikrediyoruz:

1. Tunus, stratejik konumu ve özel niteliklerinin yanı sıra Batılı devletlerin politik laboratuvarlarından biri olmasından ötürü, Sömürgeci güçlerin nüfuz çatışmasına aday bölgelerden biridir ve Fransız askerî sömürgeciliğinin çıkmasından sonra İngiliz nüfuzuna boyun bükmüş bir haldedir.
Habîb Burgiba'nın, yönetim işlerini yürütmekten âciz kalacak derece bunamasından ötürü 1987'de devrilmesinden sonra, yönetimde Zeynelâbidin bin Ali ona halef olmuştur. O da selefi gibi, İngiltere'ye tereddütsüz mutlak bağlılığını korumuştur.
2. Amerika, 1988'de Tunus ile Libya arasındaki gerilimli ilişkiyi istismar edip Tunus'a sızabilmek için Zeynelâbidin üzerinde baskı kurmaya ve onu ayartmaya çalıştı. Böylece "düşmanı caydırmak" sloganıyla, Tunus'a 61 milyon dolar tutarında cömert güvenlik yardımları vermeye başladı ki bundan kasıt, Albay Kaddâfî'ye karşı cephe açması ve Libya rejimine karşı Amerika'nın yanında durması için Tunus Devlet Başkanı'nı ayartmak idi. Ne var ki Zeynelâbidin bin Ali, gerçek yüzünü açığa vurmada tez davrandı ve Amerika'ya sırt çevirip Kaddâfî ile ilişkilerini iyileştirmeye yöneldi. Amerika bundan sonra Tunus'a yaptığı yardımlarını yalnızca 8 milyon dolar düzeyine çekti. Böylelikle Amerika, Zeynelâbidin'in İngiliz ajanlığını sarsmada başarısızlığa uğradı. Bilakis o, öteden beri, tâ selefi Burgiba döneminde olduğu hâl üzerinde kalmaya devam etti...
3. Amerika, Aralık 1994'te, Amerika'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra da etkin bir biçimde kullanabildiği NATO bünyesinde Akdeniz Diyalogu denilen çerçevede de bazı çabalarda bulunmayı sürdürdü. Dikkate değerdir ki bu Diyalog, NATO üyesi olmayan, Cezayir, Mısır, "İsrail", Ürdün, Moritanya, Fas ve Tunus gibi ülkeleri kapsamaktadır.
4. Buna mukabil Avrupa Birliği, Kasım 1995'te Barselona Süreci ile başlayan EUROMED projesi ile Avrupa Birliği üyeleri ve Akdeniz havzası ülkelerini [Cezayir, Mısır, "İsrail", Ürdün, Lübnan, Fas, Suriye, Tunus, Türkiye, Filistin Otoritesi] bir araya getirdi. Avrupa Birliği, sadece 1995-2000 yılları arasında bu projeye 9 milyar Euro ayırdı. Ayrıca daha sonraları 5+5 denilen beş Güney Avrupa ülkesi [Fransa, İtalya, İspanya, Portekiz ve Malta] ile beş Mağrib ülkesi [Cezayir, Fas, Tunus, Libya ve Moritanya] arasında, daha çok terörle mücadele ve yasadışı göç konularına yoğunlaşan bir birlik oluşturdu. Yine Amerika, bu bölgede yeterince etkin olamadı. Meselâ; Amerikan dış ticaretinin % 2'si ve Amerikan dış yatırımlarının %1'inden azı bu bölgeyle ilgilidir.
5. Yine bu çerçevede Zeynelâbidin rejimi, Amerikan eski Başkanı Bill Clinton'ın 1995'te Tunus duvarını delme girişimini püskürtebildi. O zamanki Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Pellitro Tunus ziyâreti

sırasında Tunus rejimini, Kuzey Afrika’da Amerikan güvenlik projelerine göre ilerlemeye onay veren rejimler arasına katmada başarısızlığa uğradı.

6. 2000 yılında Amerikan yönetimi değiştiği zaman, Amerika’nın bölgeye bakışı daha da keskinleşti ve Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesinde bölge devletlerine sunduğu reformların gerçekleştirilmesine dönük baskılarını daha da artırdı. Buna rağmen Amerika somut sonuçlar elde edemedi.
7. Tunus’un aşılması güvenlik engelini kısmen aşmada, Amerika’nın ilk başarısı, 11 Eylül 2001 patlamalarından sonra oldu. Zira bu olay, Amerika’nın askerî üsler kurmasını kaçınılmaz bir husus haline getirdi. Nitekim Wall Street Journal Gazetesi, 10 Haziran 2003’te bir rapor yayınladı. Raporda, Pentagon’daki [Amerikan Savunma Bakanlığı’ndaki] resmî yetkililerin; “Amerikan kuvvetlerinin küresel yayılımı” hususunda meydana gelen büyük değişimler ve bu cümleden, Almanya’da yerleşik Amerikan kuvvetlerinin sayısının azaltılıp başka yerlere transfer edilmesine ilişkin plânlama dâhilinde, Tunus, Cezayir ve Fas’ta “yarı-kalıcı” askerî üsler kurma olasılığı üzerinde düşündükleri belirtiliyordu.

Diasporadaki rejim karşıtı Tunus medya çevreleri, bu haberleri teyit ettiler ve Binzert [Tunus’un kuzeyinde bir kent] bölgesinde; Sidi Ahmed’deki kısmı hava üssü olarak kullanılacak ve Başâtır’daki diğer kısmı ise deniz üssü olarak kullanılacak biçimde bir Amerikan üssü inşâ edilmesine kararlı olduğunu bildirdiler.

Yine Tunus son yıllarda, diğer Kuzey Afrika ülkelerinin de katıldığı, Amerika ile periyodik güvenlik toplantılarına katılmaya başladı. Bu toplantıların duyurulan hedefi, Kuzey Afrika’da terörle mücadele ve el-Kâide örgütünün silahlı adamlarının peşine düşmek idi.

Ayrıca Amerika, Irak’ta kendisine yardım etmesi için de Tunus yöneticileri üzerinde başka bir baskı kurdu. 30 Aralık 2003’te Amerikan Dış İlişkiler Konseyi [CFR] “Afrika: Terör Hâimleri” başlıklı bir rapor yayınladı. Raporda, terörist tehditlerin gelişim göstermesi bakımından orta vâdede tehdit teşkil eden devletler içerisinde, Mısır ve Cezayir’in yanına Tunus’un da konulması gerektiği ifade ediliyordu.

İşte Amerikalı yetkililerin ve Kongre adamlarının son iki yıl içerisinde Tunus’a gerçekleştirdikleri ziyaretler, bu bağlamda, yani ona nüfuz etmek için bastırmak ve ayartmak bağlamında geliyordu.

Yine de bu Amerikan baskıları, Tunus’un Amerika ile birlikte seyretmesine sürüklemeye pek işe yaramamıştır. Üstelik Tunus’un bu tutumu, -âlenî olarak Amerika ile çatışmaksızın, pratik olarak perde arkasından onu rahatsız edici- İngiliz metoduna dayalı bir taktikten öte geçmemiştir.

Muhakkak ki İngiltere, Amerika’nın Tunus’a, hatta tüm Kuzey Afrika’ya ciddi bir önem verdiğinin farkındadır. İşte bunun içindir ki İngilizler, daha önce otoriteyi, ajanları Burgiba’dan alıp onun güvenini kazanmış olan Zeynelâbidin’e aktarılmasını tertipleedikleri gibi, benzer şekilde şimdi de otoritenin Zeynelâbidin’den alıp İngiltere’ye bağlılığı sürdürerek ona halef olacak kişiye aktarmayı tertiplemektedirler. Aynı zamanda otoriteye tayin edilen bu halefi, ne Amerikan yanlısı, ne de karşıtı olduğu şeklinde göstermektedirler. Böylelikle Tunus üzerinde tırmanmakta olan Amerikan baskılarının önünü kesmektedirler. İşte böylece İngiltere, Amerikan baskılarını hafifletmek için Kemâl Mercan’ı seçmiştir. Şu itibarla ki bu adam Amerika açısından Zeynelâbidin’den çok daha makbuldür. Fakat bilinmektedir ki Zeynelâbidin’in hastalığı, “kritik” değildir ve 2009 yılında görev süresinin dolmasına kadar kalma ihtimâli mümkün bir ihtimâldir. Fakat ona halef olarak Kemâl Mercan’a işâret edilmiş olması, Tunus üzerindeki Amerikan baskılarını hafifletmek içindir. Bu ise, üzerinde baskı hissettiği durumlarda ülkedeki nüfuzunu sabitlemek üzere klasik metoduna uygun olarak izlediği bir İngiliz taktiğidir ki bu, Libya rejimini korumak için yaptıklarına benzemektedir. Nitekim Libya üzerindeki Amerikan baskıları arttığı zaman, İngiltere hemen ona, Amerika’ya meyletmesini, silâhlanmadan vazgeçmesini, Lockerbie davasında teslim yönünde tavır almasını ve talep edilen tazminatları ödemesini... öğütlemişti. Tüm bunlar, Amerika’nın Kaddâfi üzerindeki baskılarını sürdürme akınının önünü kesmek yada en azından hafifletmek içindi.

İşte Kemâl Mercan’a ve onun, yakında gidici görünen hasta Zeynelâbidin’e halef olacağına böyle işâret edilmesi ve bilhassa İngiltere’nin onun hastalığına ilişkin haberleri, âdeta son demlerini yaşıyormuşçasına büyütmesi, Amerikan baskılarının önünü kesmeye yönelik zikredilen söz konusu maksattan ötürüdür. Bunun daha net olarak idrâk edilmesi için, Savunma Bakanlığı ile meşgul bulunan Kemâl Mercan hakkındaki bazı bilgileri zikrediyoruz:

1. Kemâl Mercan, oldukça yetkin bir diplomattır.

2. Yurtdışı görevleri ile şöhret kazanmış olmasına karşın, iktidar partisi içerisindeki etkin üyeliği görünür değildir.
3. Mevcut Devlet Başkanı Zeynelâbidin bin Ali ile nesep, akrabalık ve aşiret bağı vardır. Her ikisi de Hammân Sûse şehrinde doğmuştur. Kemâl Mercan'ın hanımı, Zeynelâbidin'in bacasının kızıdır. Üstelik tilki kurnazlığı ve İngiliz siyâsî şirreti ile meşhur Zeynelâbidin, Savunma Bakanlığı gibi kilit bir konumu teslim edecek kadar Kemâl Mercan'a güvenmektedir.
4. Uzun yıllardır üstlendiği yurtdışı görevlerinden dolayı, devletlerarası toplumda meşhur ve saygın bir konuma sahip olmuştur.
5. Yine Tunus devletinin iç politikalarından uzak olmasından dolayı, -her ne kadar bilhassa Birleşmiş Milletler önünde yaptığı konuşmalarda ülkesini savunmuş olsa da- Tunus devletinin halkına ve ülkesine karşı işlediği zulümlere ve cürümlere adı doğrudan karışmamıştır. Bu bakımdan yerel ve devletlerarası düzeyde kabulünün, daha rahat ve daha kolay olması mümkündür.

Dolayısıyla Kemâl Mercan'ın Amerika tarafından cezbedilebileceği zannı, pek de tercihe şâyân olmayan bir zandır.

Ayrıca son zamanlarda Kemâl Mercan'ın, kendisini kabul etmeleri için, aleyhinde olabilecek güçler önünde kendisini göstermek uğrunda, her fırsatta her vesileyi kullanarak elinden gelen tüm çabayı harcadığı ve sahip olduğu tecrübeyi, devletlerarası saygınlığını ve dâhilî nüfuzunu kullandığı mülhaza edilmektedir. Nitekim Kemâl Mercan'ın başlattığı diplomatik atak; şahsiyeti hakkında mutmain olunması gerektiği ve devletlerarası toplum, bilhassa Amerika'nın çıkarları aleyhine çalışmayacağı şeklinde mesajlar ile doludur ki bunun, Amerika'nın kendisi aleyhindeki eylemlerini dizginleyebileceğini yada en azından önüne engeller koymayabileceğini ümit etmektedir.

Avrupa dışındaki ilk ziyaretini Mağrib-il Arabi ülkelerine gerçekleştiren Sarkozy'ye gelince; onun bu ziyaretinin, Tunus'taki otorite değişimi üzerinde somut bir tesiri bulunduğu görülmedi. Zîra onun ziyâreti, "Akdeniz İşbirliği" üzerinde yoğunlaştı. O kadar ki Fas bile Sarkozy'nin ziyaretini sudan sebepler ile reddetti. Dolayısıyla râcih olan, ziyaretinin Fransız kültürel nüfuzunun takviyesi uğrunda olduğu şeklindedir, yoksa Tunus rejimi üzerinde siyâsî nüfuz peşinde olduğu şeklinde değildir. Üstelik bu, bizzat İngilizler ile koordinasyon içerisinde Sarkozy'nin İngiliz nüfuz bölgelerine yönelik turlarının bir uzantısıdır ve büyük oranda bu, bir süre önce Libya'ya düzenlediği ziyârete benzemektedir.

Sarkozy'nin Tunus ziyâreti esnasında insan haklarından ve siyâsî tutuklulardan bahsetmesi akabinde, geçen Temmuz ayı sonunda 21 siyâsî tutuklunun serbest bırakılmasına gelince; bu tutuklular, Tunus Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 50. yılı münâsebeti ile serbest bırakıldılar. Serbest bırakılmalarının bu münâsebet ile gerçekleşmiş olması, bunu Sarkozy'nin ziyaretinden dolayı olmasından uzaklaştırmaktadır. Her hâlükârda, bunun siyâsî istismârı; Sarkozy'ye icâbet olmasından daha ziyâde, Amerika'nın insan hakları, reform ve demokratikleşme çağrılarını "ayak uydurmak" için olması daha yakın bir ihtimâldir. Fakat insan hakları savunucusu Avukat Muhammed Abbo'nun serbest bırakılması bundan müstesnadır. Zîra Sarkozy, Zeynelâbidin bin Ali ile görüşmesi sırasında bu meseleyi bizzat dile getirmiştir. Serbest bırakılan diğer yirmi kişiye gelince; onlar Tunus'taki en-Nahda hareketinin üyesidirler ve Tunus Adâlet Bakanlığı'nın şart koştuğu sıkı koşullar ve gözetimler dâhilinde salıverilmişlerdir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Tunus'ta rejim üzerindeki Amerikan baskılarını hafifletmek ve lüzum hâsıl olduğunda -herhangi bir sürpriz veya dâhilî-hâricî hiçbir engel ile karşılaşmaksızın- devlet başkanlığını teslim almak üzere hazır bulundurmak için, Kemâl Mercan "erkenden" getirilmiştir. Bu, bir bakıma, "yemeği hafif ateşte ağır ağır pişirmek" gibidir.

Bununla birlikte, tamamen Amerika'nın râzı olacağı şekilde olmasa da, onun arzularına "ayak uyduracak" şekilde Tunus'ta reformların gerçekleştirilmesinin, buna ilâveten insan haklarına ilişkin iyileştirici adımlar atılmasının beklendiğine ve benzerlerine dair genel bir sonucuna ulaşmak da mümkündür. Fakat Amerika'nın Tunus'ta nüfuz sahibi olduğunu yada nüfuz sahibi olmak üzere olduğu söylemek için oldukça erkendir. Yani Tunus, halen İngilizlerin ve Avrupalıların güdümündedir ve Tunus'un güvenlik duvarı, Amerika'nın nüfuzunu sızdırma girişimleri önünde çetin bir savunma hattı olarak durmaktadır. Dahası Tunus Ordusu ve güvenlik birimleri, İngiliz ajanlarının liderliği altında birbirleri ile dayanışma halinde kaldıkları sürece, Amerika'nın bu engelleyici duvarı aşmak için sürdürdüğü girişimlerin başarıya ulaşması oldukça zordur.